

Gender aspekty a souvislosti workoholismu

Tvrdit, že závislost na práci bývala přinejmenším v minulosti mužskou drogou, je zjednodušení. Tzv. hospodyňský běs má dlouhou tradici. Workoholismus se může plně projevit i v rámci domácnosti a péče o ní. Televizní seriály nejsou jistě objektivní sociologickou studií, leč není šprochu... Například britský, i u nás populární seriál *Panství Downton* mixující osudy panstva i služebnictva na počátku minulého století. Některé z relativně výše postavených komorných tam jsou vykresleny jako typické workoholické, a to v časech, kdy urozený muž pracovat prostě nesměl. Dnes nám již média nabízejí z relativně nedávné minulosti známé příběhy á la sovětská tkadlena Valentina Ivanovna Šarapavová, která obsluhuje stále více a více tkacích strojů... až jich nakonec obsluhuje nejvíce na světě širém.

Občas dnes zahlédneme reportáž o poslankyni či jiné vysoce postavené ženě, která si ze zásadních jednání odskakuje kojit. Oko nezůstávalo suché, když to četlo například o jedné z bývalých ministryň školství. Její tehdejší šéf, nyní již expremiér Zeman ovšem o ní napsal, že je neobyčejně líná. Že by se v pamětech *Jak jsem se mýlil v politice* (Ottovo nakladatelství, 2005) mýlil též?

Klinická zkušenost říká, že ženy patří méně často než muži mezi „workoholiky-extroverty“ realizující se v práci mimo rodinu. Častěji než muži propadají workoholismu „introvertnímu“ typu zavařování, mytí oken, pečení vánočního cukroví atd. Děti se zřejmě lépe adaptují na workoholismus otce než matky. To zejména za předpokladu, že je doma vytvářeno pozitivní image (věčně) nepřítomného otce, muže, který se věnuje důležité a dobře honorované práci.

Význam pozitivní prezentace dříče, který musí být často a dlouho mimo rodinu pro image a kupodivu i dostatečný obraz otce u dítěte potvrdil rozsáhlý výzkum v rodinách polských námořníků. Tito muži dlouhodobě pobývající mimo rodinu – na moři – jsou dětmi vesměs velmi dobře přijímáni. To zvláště pokud je se stavem srozměna i maminka. Nezanedbatelnou roli tu hraje i dobré materiální zabezpečení. Obecně, přinejmenším v našich podmínkách, ovšem platí, že workoholici-muži vesměs přeceňují význam peněz, které přinášejí do rozpočtu rodiny. Jejich význam spíše vystihuje rčení „peníze jsou důležité až v první řadě“. Když peníze jsou, roste význam nemateriálních faktorů. Pro muže obecně, ne tedy jen pro workoholiky, je typickou reakcí na nevěru partnerky tzv. „omezení penězovodu“. Dají méně peněz. Ženy takto, alespoň v první řadě neuvažují.

Závislost na drogách se u žen formuje ještě rychleji než u mužů. Motivem, který je k závislosti častěji než muže dovedl, jsou neutěšené vztahy v rodině. S jistým zjednodušením je možné tvrdit, že závislost u ženy je důsledkem neutěšeného rodinného života, naopak závislost u muže onu neutěšenost spíše vyvolává. Snad to souvisí s typickým mužským přístupem, kdy si muž myslí, že když bude vše v pořádku s ním, bude též vše v pořádku s jeho rodinou. Pro ženy je naopak typičtější přístup předpokládající, že bude-li vše v pořádku s její rodinou, bude vše v pořádku i s ní. Deprese jsou obecně častější u žen než u mužů, což platí i mezi workoholiky obou pohlaví.

Jako „přidanou hodnotu“ svých workoholických aktivit si na pracovišti častěji najde novou (obvykle mladší) partnerku muž než žena-workoholička. Se svou asistentkou tráví muž-workoholik ostatně mnohem více času než s manželkou. Blízká kolegyně mu také v rámci předmětu jeho dominantního zájmu lépe rozumí. Není divu. Stačí po namáhavé schůzi, promiňte nyní po meetingu či briefingu, říci: „Ten X, to zas bylo!“ a k souznění přinejmenším duší není daleko. Hrdinské činy mužů jsou pro ženy odedávna afrodiziakum.

Jisté též je, že společný v práci úzce kooperující „boj o zrno“ sblízuje, sex mu dává nové dimenze a redukuje potenciální úzkost. Jeden z mých klientů mi před časem sdělil sladké tajemství workoholika: „Nejsnáze a nejrychleji se potřebné projedná vleže.“ Útěk do práce může ovšem v manželství a rodině znamenat i útěk před intimitou a manželskými povinnostmi v nejširším slova smyslu. Za zmínku stojí i začarovaný komunikační workoholický kruh. Jeho gradaci naznačíme formou připomínající stylizovaný dialog.

Muž: Chová se jako workoholik.

Žena: Naznačuje mu, že práce není vše, je zde také rodina, děti. Ona sama na vše nestačí.

Muž: Chová se jako workoholik.

Žena: Zdůrazňuje mu, že práce není vše, je zde také rodina, děti. Ona sama na vše nestačí. Argumentačně i co hlasitosti projevu poněkud přitvrdí.

Muž: Chová se jako workoholik.

Žena: Velice muži zdůrazňuje, co a jak. Práce není vše, je zde také rodina, děti. Ona sama na vše nestačí a on si svým workoholismem škodí. Argumentačně i co hlasitosti projevu více a více přitvrzuje.

Muž: Chová se jako workoholik.

Žena: Má mylný dojem, že ji muž neslyšel. Nebo ji neposlouchal? V afektu mu zdůrazňuje, co a jak. Práce není vše, je zde také rodina, děti. Ona sama na vše nestačí a on si svým workoholismem škodí. Konečně by si to měl už jednou (sakra) uvědomit, takto to přece nejde dál.

Muž: Chová se jako workoholik.

Žena: Má mylný dojem, že muž je buď hluchý, nebo... blbý. Nebo ji zase neposlouchal? Snad ji ani neslyšel, jinak by se asi musel změnit. Lehce hystericky podbarveným křikem mu zdůrazňuje, co a jak. Práce není vše, je zde také rodina, děti. Ona sama na vše ne-

stačí a on si svým workoholismem škodí. Konečně by si to měl už jednou (sakra) uvědomit. „Dokud je čas,“ vzlykne.

Muž: Chová se jako workoholik. Znechuceně odchází do práce a na dotaz, kdy přijde z práce domů, zamumlá, že neví. Jak že to bylo v hymně workoholiků? „*Jak útulná je kancelář...*“

Křivé zrcadlo workoholismu – zelené vdovy

Termín „zelené vdovy“ je používán pro partnerky pracovníčně značně vytížených mužů za předpokladu, že společně s nimi bydlí v satelitním městečku na okraji nebo i několik málo kilometrů za okrajem města. Zmíněné „městečko“ popřelo tradiční, tisíciletými ověřený vesnický půdorys s návsi, kostelem a dalšími místy usnadňujícími sociální vazby obyvatel. Vše je jinak, a jinde.

Muž odjíždí ráno za prací a vrací se domů pozdě odpoledne nebo až večer. Žena zůstává sama v domku. Pečuje o děti. Často druhým autem v rodině zajišťuje jejich rozvoz do různých kroužků. V první fázi užívání onoho termínu se mylně předpokládalo, že typickou zelenou vdovou je choť bohatého podnikatele. Domků v satelitech je ale mnohem více než bohatých podnikatelů ochotných přistěhovat se do onoho příměstského městečka. Hypotéky činí bydlení tohoto typu relativně dostupné nadprůměrně vydělávající střední třídě. Jsou ovšem zároveň tvrdým zásahem do rodinného rozpočtu. Je-li žena navíc s dětmi v domácnosti, což je při daném životním stylu nutné, pak i jeden vysoký plat není na počet vyživovaných osob, hypotéku a dvě auta mnoho.

Řada žen se do „nového bydlení“ stěhuje s přinejmenším podprahově reklamou posilovanou představou hnízdečka lásky jako stvořeného pro rodinný život a klidnou výchovu dětí na zdravém vzduchu nenarušeného venkova, kousek od velkoměsta s kulturním a společenským zázemím. Ve skutečnosti jde o shluk domků s nevelkými zahradami, kam sousedi vidí, a mnohdy nijak oslnivým životním prostředím. Všude je daleko.

Odborná literatura v této souvislosti hovoří o negativním vlivu urbanismu na rodinný život. Podle mého názoru má zásadní vliv ani ne tolik urbanismus. Podstatný je „začarovaný kruh workoholismu“, byť situačně leckdy vynucený. Muž musí hodně pracovat, aby vydělal. Jeho život je v oné „bitvě o zrna“. Domek a zaplacené složenky považuje za důkaz své lásky. Pohroužení do práce si racionalizuje ve smyslu „je draho a co bych v satelitu mohl dělat“.

Přichází domů, kde na něj čeká nevymluvená žena toužící si popovídat o maličkostech. Místo slova maličkost v duchu, případně při stále častějších hádkách užívá muž odpovídající vulgarismy. V první fázi volívá spíše ty z oblasti fekálií. V další fázi přitvrdí volbou vulgárních označení pro genitálie. Osamělá, uražená, nepochopená žena se značně pracovním vyčerpáním a tudíž i stále unaveným manželem má k nevěře určité předpoklady. K nevěře má samozřejmě předpoklady i muž, který má leckdy vcelku oprávněný pocit, že jeho svět žena nechápe, zatěžuje ho drobnostmi, nemá nadhled a ničeho si neváží. O nesmírně erotickém potenciálu po jednání v práci jen na okraj pronesené věty „Ten X, to zas bylo...“ jsme již psali.

Jistěže ani manželství workoholiků s trvalým bydlištěm v satelitním městečku není předem odsouzeno k nevěře. Nicméně nevěra je, a to nejen tam, jev možný.

V dané konstelaci je relativně nejpravděpodobnější nevěra muže na pracovišti a ženy mimo vlastní satelit. V městečku je to jednak značně riskantní a navíc tam zvláště v obvyklé pracovní době bývá malý výběr potenciálních milenců. Velmi atraktivní bývají v dané souvislosti různí trenéři, cvičitelé a vedoucí dětí.

To navíc potvrzuje dávný poznatek, že nejbezpečnější cesta k srdci i k dalším orgánům ženy vede přes její děti.

Jak žít v manželství s workoholiky?

Následující úvaha je skeptická leč realistická. Ti, kdož jsou přesvědčeni, že láskou lze každého změnit, nechť ji snad raději ani nečtou.

Nejen pomocnou ruku, ale i změnu je nejlepší hledat sám u sebe. Do rámce manželských mýtů patří názor, že každý má nárok na šťastné manželství, jakož i postoj věřící v to, že když někomu vysvětlím, v čem chybí, opakovaně ho na chyby upozorním, odstraní je. Obě tvrzení lze vědecky zhodnotit slovy: „Tudle nudle!“

Nastává čas rozhodnutí. Buď od partnera odejít, nebo se se stavem v rámci možností smířit. Afekt tu není dobrý rádce. Naopak, obzvláště varianta odchodu vyžaduje naprosto chladnou úvahu. Začít lze otázkou: Opravdu ho chci opustit? Poté pokračovat po čertech věcně: Kde budu bydlet? Z čeho budu žít? Uživím děti? Snesu, když se tatínek-workoholik jednou za čas objeví, rozmazlí dítěta luxusními dárky a opět zmizí? Nebudu po rozvodu stejně, nebo dokonce více sama než teď, navíc ještě ke všemu opuštěná materiálními statky zpříjemňujícími život? Je rozhodnutí pro rozvod opravdu moje, tedy nejsem k němu manipulována někým z okolí, kdo si na mém trápení přihřívá svoji polívčičku?

Naznačené otázky jsou vhodné před každým rozvodem. U workoholiků je třeba počítat s tím, že obvykle nemají čas, ale mívají (mnohdy šikovně ulité) peníze. Za ty zaplatí neméně šikovní advokáty. Poté se můžeme divit, jak se z černého stává bílé a naopak. Velmi důležitá otázka coby benefit na konci rozhodování zní: Nechce nakonec workoholik koupit koně?

Příběh ze života: Patnáctiletá dcera workoholika a úspěšného manažera otce již dlouho nesnášela. V tom se shodovala s maminkou. S řešením rozvodem obě dámy po vzájemné dohodě vyčkaly, až mladší z nich bylo patnáct. Vcelku realisticky vycházely z toho, že přání občana u koho být po rozvodu rodičů budou soudy respektovat. A kdyby snad ne, tak se máma odvolá, čas poběží a zletilost dcerky není tak daleko.

Milující papá byl ovšem manažer krizový. Minutku si v přeplněném diáři přece jen našel a koupil kvalitního koně se vším vybavením a ustájením. Též předplatil lekce mladého, ambiciózního a přitažlivého trenéra. To vše nabídl dceři za předpokladu, že s ním bude bydlet ve vile nepatřící sice jemu, ale jeho firmě,

„eseróčku“ či něčemu podobnému potřebnému k přesměrování majetku. Kůň byl dávným dceřiným snem. Kývla, bydlí teď s tátou a na maminku nemá čas. Je jasné, že škola, trénink i známost s trenérem chce své.

Rozvádět se nechci? Výborně, to je jasná zpráva. Radost by z ní měla bohyň rodinného krbu Hestiá. Ta totiž dobře ví, že většina lidí s odstupem času svého rozvodu lituje. Respektive tvrdí, že kdyby věděli tenkrát to, co ví dnes, k rozvodu by nedošlo. V minulosti si již několikrát ověřili, že v pomyslném duelu s přitažlivostí workoholicky práce to prostě vždy prohrají. Jak se projevuje patologická závislost na něčem, to již z předchozích řádků víme. To je to ono, co nefunguje. Co ale funguje? Nadhled, nezávislost, umění zaplnit si smysluplně život. Přístup shrnutý ve výroku a psychotherapeutickém mottu Fredericka Perlse, tvůrce tvarové terapie:

Já dělám svou věc a ty děláš svou věc. Nejsem na světě proto, abych žil podle tvých představ. A ty nejsi na světě proto, abys žil podle mých. Ty jsi ty a já jsem já. Najdeme-li se náhodou vzájemně, je to krásné. Nenajdeme-li se, nedá se nic dělat...

Mimo jiné z toho vyplývá i doporučení přemýšlet spíše o tom, co máme a jak to můžeme využít, než se trápit tím, co nám chybí.

Máte zodpovědnost za sebe a za své nezletilé děti. Ne za partnera. Ten je dospělý. A svéprávný. Vy nejste jeho tatínek, maminka, psycholog, trenér, poradce a už vůbec ne „zlé svědomí“. Zapomeňte na různá „kdyby“. Byl by to málem ráj na zemi, kdyby se více snažil, nebo kdybyste si raději vzala Pištu Hufnágla, jenže je to takové, jaké je.

Workoholikem se člověk nerodí, ale stává

Titulek parafrázuje známý výrok doc. Jaroslava Skály. Ten větu ovšem začíná slovem alkoholismus. Oboje zní zvučně, leč tak docela pravda to není. Ani jedna ani druhá závislost se nedědí v plné míře. O jisté náchylnosti (dispozici k bažení po něčem) v souvislosti s dě-

dičností ovšem uvažovat lze. Takto připravený genetický terén je posilován mnohdy nevědomou nápodobou. Existuje tendence chovat se zvláště v zátěžové situaci obdobně jako rodič stejného pohlaví. Stejně tak lze pozorovat tendenci vstoupit do manželství s protějškem jistým způsobem připomínajícím rodiče opačného pohlaví. Sklon v obou případech platí i tehdy, když s chováním rodičů nesouhlasíme. Tento sklon lze ovládnout, ovšem za cenu neurotizace.

Podobnost v důsledku generačního přenosu je systémová, tj. modifikovaná sociálně, neboť časy se mění. Tatínek se například v práci kdysi rozhodně nepředřel, spíše se tam léčil z přepracování v důsledku víkendové opravy chalupy a telefonicky sháněl nedostatkové stavební materiály. Syn je workoholikem v práci. Na velmi řídké chvíle volna si pořídil nové apartmá v atraktivní turistické destinaci. Rozhodně nechce žádnou nemovitost v potu tváře zvelebovat. A když už musí mít občas volno, tak v oné destinaci je i golfové hřiště. Tam lze s jinými důležitými workoholiky ledacos projednat snadněji než telefonem.

Jedním ze základních kamenů výchovy dítěte v pojetí psychologického směru transakční analýza je přístup: „Máme tě rádi, protože jsi...“. Za škodlivou je považována obecně častější varianta: „Máme tě rádi, když si to zasloužíš“. Když se ctižádostivé a po lásce toužící dítě setká s takovou premisou, je o rozvoj workoholismu postaráno. V tomto směru na dítě působí i styl, kdy jeden rodič nahrazuje druhého v neúplné nebo nefunkční rodině. Takové dítě se naučí takříkajíc „kmitat“.

Podobný model může užívat i v dospělosti. Workoholismus je mimo jiné podporován i přístupem: „Musíš mít samé jedničky, nebo...“, případně také snad až drogovou (ve smyslu workoholického) závislosti na kroužcích. Rytmika, plavání, košíková, keramika, dramatika, gramatika a chov okrasného ptactva se střídá s pravidelností hodnou lepší věci. Uhonění rodiče budoucí rádo by polyhistory potažmo i tělesně a psychicky harmonicky rozvinuté lidi rozvážejí autem. Jinak by se to stihnout nedalo.

Vsadili jste si?

V roce 2006 jsem v nakladatelství Grada vydal knížku *Manželství s nervákem aneb Jak přežít problematické manželství a nezhroutit se z toho*. Jako ilustraci marných očekávání, že „nervák“ konečně pochopí, změni se k lepšímu a dá manželství, ženě i dětem, jak se říká, co jejich jest, v knize přetiskuji kursy největší sázkové kanceláře u nás na mistra české ligy ve fotbale v sezoně 2005/6. Největší očekávání se týká Sparty s kursem 1,4 : 1. Pokud bude mistrem, na vsazenou stokorunu dostanete korun 140. Pomyslný závěr tabulky, kde se za uhádnutí eventuálního mistrovského titulu nabízí kurs 500 : 1, tvoří kluby Blšany, Most, Plzeň a Jihlava.

Dále cituji z textu knihy: *Mám-li odhadnout šanci na dosažení zlepšení u partnera (rozumí se „nerváka“, tedy osobnosti disharmonické, dle starší definice mnohdy až psychopatické) pod tlakem manželky (tj. opakované prosby, vysvětlování, užívání „cukru a biče“, dělání scén), přirovnal bych to k šanci, že kterékoliv mužstvo ze čtveřice Blšany, Most, Plzeň nebo Jihlava vyhraje nejen českou ligu, ale následně se stane i vítězem ligy mistrů...*

S odstupem času konstatuji: V zásadě je vše možné. Něco je ovšem pravděpodobnější než jiné. Úpadků bývá více než nečekaných radostných změn k lepšímu, ba přímo k báječnému.

V sezoně 2010–2011, tedy za pouhých pět let, Plzeň českou ligu vyhrála. Náročnými předkoly se probila do základní skupiny Ligy mistrů. Tam obsadila úspěšné třetí místo zaručující postup do jiné atraktivní soutěže v sezoně 2011–2012. Zisk klubu bezprostředně z tohoto úspěchu se odhaduje na 300 milionů korun.

Most a Jihlava nyní hrají českou druhou ligu, Blšany hrají v krajském přeboru, tedy v páté nejvyšší soutěži České republiky. Sportovní areál F. C. Chmel má v současnosti tři vlastníky, všichni jsou stejného jména, majetek je v konkurzu.

Plyne z toho poučení, že zázraky jsou (téměř) možné. Svou váhu má i rčení, že „zázraky se dějí jen jednou“. Mohou příjemně překvapit, ale i ony obvykle jen v určitých mezích. Ostatně ani Plzeň

Ligu mistrů nevyhrála. Počítat je třeba i s nevalnými alternativami včetně partnerských trojúhelníků, v byznysu i jinde.

PS: I člověk, který sleduje dění ve fotbale zběžně, si musí povšimnout, že na přelomu roku 2011–2012 není v F. C. Plzeň vše optimální. Podivná aféra kolem přestupu jednoho z hráčů do Německa, přestupy dalších hráčů zřejmě v budoucnu mužstvo velmi oslabí, klub se v české lize nestal „přímistrem“ před jarem 2012, jeden z fotbalistů bude distancován zřejmě na několik let. Dopingová kontrola mu našla pervitin v krvi, ne na technoparty, ale v mezinárodním zápase právě o postup do základní skupiny Ligy mistrů. Trenér zvažuje nabídku na jiné lukrativní angažmá... A kdož ví, co ještě, o čem se v novinách nepíše. Budiž to připomínkou, že ve fotbale, ale ani jinde, například v partnerských či pracovních vztazích, nemá nikdo nic „míti za definitivní“.

Závěrem kapitoly malý test:

Jste jasnovidec?

Na počátku této publikace z rozhovoru pro Lidové noviny ze dne 11. února 2012 již částečně citovaný pan Antony James Denny mimo jiné též řekl: „Dnes mi je padesát a v pětapadesáti míním jít do důchodu.“

Odpovězte podle vašeho názoru:

Ano, tak to bude.

Ne, bude tomu jinak.

Svůj názor zaznamenejte na bezpečné místo.

Vyhodnocení:

Nejdříve dne 11. února 2017 zjistěte, kdo je majitelem firmy AAA. Pokud jste to uhádli, stáváte se certifikovaným jasnovidcem (s ručením omezeným a se specializací na workoholiky).